

УДК 351/336/354:340.132

JEL Z10 A12

DOI 10.33244/2617-5940.1.2021.72-95

Долгий О.А., Долгий А.О., Андрієнко М.В., Сидоренко О.М.

**КОРОНАВІРУС В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ОЦІНКА СИТУАЦІЇ,
НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ, ОРГАНІЗАЦІЙНЕ І ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ**

Ситуація, в якій опинилася Україна й інші країни світу через поширення COVID-19, погіршення епідемічної ситуації, підвищення рівня епідемічної небезпеки змусило Кабінет Міністрів України ще на початковому етапі пандемії р перевернути єдину державну систему цивільного захисту (ЄДСЦЗ) у режим надзвичайної ситуації. Цей режим для ЄДСЦЗ України триває й до сьогодні. Нині в Україні існує проблема дотримання вимог нормативно-правових актів щодо обмежувальних заходів в умовах карантину. Це відбувається з двох основних причин: через незнання громадянами їх положень або через свідоме недотримання вимог чинного законодавства. Наслідки пандемії негативно вплинули на економіку як України, так і інших держав. У висновках, які пропонуються, автори статті підкреслюють, що зниженню рівня небезпеки поширення коронавірусної хвороби в Україні буде сприяти належна організація реалізації в повному обсязі урядових програм у цій сфері.

Ключові слова: коронавірус, протидія, карантинні заходи, організація, захист населення, епідемічна безпека, нормативно-правові акти, дисципліна, відповідальність.

Долгий А.А., Долгий А.А., Андриенко Н.В., Сидоренко А.Н.

**КОРОНАВИРУС В УКРАИНЕ И МИРЕ: ОЦЕНКА СИТУАЦИИ,
ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ, ОРГАНИЗАЦИОННОЕ И
ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ
НАСЕЛЕНИЯ**

Ситуация, в которой оказалась Украина и другие страны мира в связи с распространением COVID-19, ухудшение эпидемической ситуации, повышение уровня эпидемической опасности заставило Кабинет Министров Украины еще на начальном этапе пандемии, перевести единую государственную систему гражданской защиты (ЕГСГЗ) в режим чрезвычайной ситуации. Этот режим для ЕГСГЗ Украины действует и сегодня. Сейчас в Украине существует проблема соблюдения требований нормативно-правовых актов, касающихся ограничительных мер в условиях карантина. Это происходит по двум основным причинам: из-за незнания гражданами их положений или по причине сознательного несоблюдения норм действующего законодательства. В выводах, которые предлагаются, авторы статьи подчеркивают, что снижению уровня опасности распространения коронавирусной болезни в Украине будет способствовать надлежащая организация реализации в полном объеме правительственных программ в этой сфере.

Ключевые слова: коронавирус, противодействие, карантинные мероприятия, организация, защита населения, эпидемическая безопасность, нормативно-правовые акты, дисциплина, ответственность.

Dolhyi O., Dolhyi A., Andriienko M., Sydorenko O.

**CORONAVIRUS IN UKRAINE AND THE WORLD:
SITUATION ASSESSMENT, CONSEQUENCES FOR THE ECONOMY,
ORGANIZATIONAL AND LEGAL SECURITY CIVIL PROTECTION OF
THE POPULATION**

The situation in which Ukraine and other countries found themselves due to the spread of COVID-19, deteriorating epidemic situation, increasing epidemic danger forced the Cabinet of Ministers of Ukraine at the initial stage of the pandemic to put the unified state system of civil protection (EDTSZ) in an emergency. This regime for the EDCSO of Ukraine continues to this day. Currently in Ukraine there is a problem of compliance with regulations on restrictive measures in quarantine. This is due to two main reasons: due to citizens' ignorance of their provisions or due to deliberate non-compliance with the requirements of current legislation. In the proposed conclusions, the authors of the article emphasize that the reduction of the risk of the spread of coronavirus disease in Ukraine will be facilitated by the proper organization of the full implementation of government programs in this area.

Key words: coronavirus, counteraction, quarantine measures, organization, protection of the population, epidemic safety, normative-legal acts, discipline, responsibility.

Постановка проблеми. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, має знакову назву: «Безпека людини – безпека України». Пункт перший Стратегії № 392/2020 наголошує, що «людина, її життя і здоров'я..., безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – головна ціль державної політики України». Одним із напрямів реалізації пріоритетів Стратегії (п. 6) є створення безпечних умов життєдіяльності людини. При цьому, в п. 7 Стратегії № 392/2020 прогнозується «...висока загроза виникнення і поширення як уже відомих, так і нових інфекційних хвороб». Серед нових – гостра респіраторна хвороба COVID-19 (далі – COVID-19, коронавірус), спричинена коронавірусом SARS-CoV-2 (пп. 11-12, 22 Стратегії).

На жаль, щоденні повідомлення, антирекорди останніх – весняних – днів 2021-го року з виявлення захворівших, госпіталізованих, летальних випадків у нашій країні, фахові оцінки та останні дослідження проблем,

пов'язаних з COVID-19, стосовно протидії його поширенню, в тому числі власні – авторські [1], та інші [2], а також відомості, віднесені до категорії прес – інформації, свідчать, що сьогодні увесь світ, й Україна в тому числі, стикнулися з епідемічною хворобою пандемічного характеру, яка містить серйозну небезпеку для людства. Недаремно, вже в 2020-му році, ООН визнала коронавірус найбільшою кризою з часів Другої світової війни.

Варто визнати, що у світі не виявилось жодної країни, яка була б готовою до результативної протидії COVID-19, надійного гарантування епідемічної безпеки, безпеки життєдіяльності своїх громадян у цих умовах, що належним чином підтримана нормою права. Це стосується й України.

Обставини, які сформувалися в Україні й інших країнах світу через поширення COVID-19, погіршення епідемічної ситуації, підвищення рівня епідемічної небезпеки змусило Кабінет Міністрів України ще на початковому етапі пандемії своїм розпорядженням від 25 березня 2020 року №338-р (із змінами) перевести єдину державну систему цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації. В п. 1 розпорядження Кабміну №338-р 2020-го року зазначено: «...з урахуванням поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, висновків Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо визнання розповсюдження COVID-19 у країнах світу пандемією, з метою ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення та відповідно до статті 78 КЗЦУ установити для єдиної державної системи цивільного захисту на всій території України режим надзвичайної ситуації...». Цей режим для ЄДСЦЗ України триває й до сьогодні.

Зазначені обставини сформували високий рівень актуальності дослідження різних аспектів проблеми протидії поширенню коронавірусу, зокрема, й організаційно-правових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема протидії поширенню

коронавірусу присвятили свої роботи: С. Беляєва, Л. Бишовець, І. Вагнер, А. Головка, Т. Гудіма, І. Демко, Д. Долбнєва, А. Жаліло, С. Ковалівська, С. Комісаренко, О. Куракін, В. Мамчур, С. Огієвич, А. Филипенко, В. Химинець, О. Шевчук та ін.

Так, вітчизняний дослідник – О. Шевчук, виокремлюючи за результатами дослідження основні загрози національній безпеці, відносить до них, на наш погляд, головну – «... низький рівень ефективності управління з боку держави у сфері охорони здоров'я ...» [3]. Значна частина наукових розробок присвячена сфері господарювання в умовах поширення коронавірусу. Автори дослідження з питань впливу коронавірусу на аграрний сектор, який в економіці України посідає вагоме місце (за даними Мінекономіки, Україна друга у рейтингу світових експортерів зерна), цілком обґрунтовано підкреслюють, що «... карантинні заходи привернули посилену увагу до сільського господарства ..., ще раз підтвердивши, що аграрному сектору належить центральне місце в питаннях безпеки і життєзабезпеченості населення» [4]. При цьому авторами робиться наголос на важливості державної фінансової підтримки, організаційно-інституційному аспекті підтримки господарюючих суб'єктів щодо: забезпечення організаційно-економічних умов, надання інфраструктурних можливостей для доступу до ринків, створення адаптованого, до існуючих умов карантину, механізму постачання продукції тощо. В роботі співробітників Національного інституту стратегічних досліджень, яка також містить економічний аспект, вивчено досвід інших країн та міжнародний і на цій основі сформовані рекомендації, що передбачають міжсекторальну взаємодію, яка має спрямовуватись на сприяння прискоренню відновлення сфери туризму, що суттєво постраждала [5]. Ще один прогноз стосовно сфери економіки було сформульовано на початковому етапі пандемії коронавірусу в Україні: «Великих втрат зазнають малий і середній бізнес. Насамперед, постраждають туристична галузь, сфера надання послуг і перевезення Головне завдання будь-якого вітчизняного підприємства – це

забезпечення ухвалення ефективних і дієвих управлінських рішень та делегування повноважень у дистанційному режимі» [6]. Негативні наслідки, також ще на початку пандемії, як для інших країн, так і для України, з прогнозовані в роботі «Вплив COVID-19 на економіку країн світу». Її автор, зокрема, пропонує: «... враховуючи невизначеність у зв'язку з розвитком подій навколо коронавірусу, конкретні цифри важко спрогнозувати як для світової економіки в цілому, так і в розрізі економік окремих країн світу. Все це вимагає виважених рішень уряду та органів місцевої влади» [7].

Проведені дослідження висвітлюють основні проблеми, пов'язані з коронавірусною хворобою в Україні та світі. Зміни, що відбулися від початку пандемії у сфері охорони здоров'я, в економіці, в суспільстві, і пов'язані з організацією й правовою підтримкою протидії поширенню коронавірусу, цивільним захистом населення та вжиттям обмежувальних – карантинних – заходів для його забезпечення, потребують вивчення.

Мета статті. Метою статті визначено здійснення оцінки сучасної ситуації з поширення коронавірусу в Україні та світі, організаційного і правового забезпечення протидії його поширенню й цивільного захисту населення, окреслення наслідків для економіки, та формування пропозицій з організації посилення протидії поширенню хвороби.

Переходячи до **викладу основного матеріалу**, зазначимо: у нашому дослідженні поняття «цивільний захист населення» (далі – захист населення) ми розглядаємо у відповідності з його законодавчим визначенням, закріпленим у ст. 4 Кодексу цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р. №5403-VI КЗЦУ, - як функцію держави, що спрямована на захист населення від надзвичайних ситуацій. Остання категорія – «надзвичайна ситуація» –, згідно із п. 24 ст. 2 КЗЦУ, характеризує обстановку порушення нормальних умов життєдіяльності населення, що спричинені, в тому числі, й епідемією, і що ми сьогодні спостерігаємо в Україні.

Урядовий підхід до вжиття антикоронавірусних заходів із захисту населення, сподіваємося, з урахуванням понад річного досвіду їх

застосування, був озвучений Прем'єр-Міністром України на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Коронавірус: виклики та відповіді», який відбувся 8-10 лютого поточного року. В роботі Форуму взяли участь Президент України, Прем'єр-Міністр України, представники Верховної Ради України, Європейського Союзу, Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), UNICEF, USAID – Агентства США з міжнародного розвитку. Виступаючи на Форумі «Україна 30», Прем'єр-Міністр України назвав 2020-й рік роком викликів і для всього світу, і для України, та озвучив стратегію Уряду, спрямовану на організацію боротьби з коронавірусом. До її основних векторів віднесені [8]:

- 1) подальше посилення спроможності медичної системи;
- 2) ефективні карантинні заходи;
- 3) вакцинація населення (в Україні розпочалася тільки нещодавно – 24 лютого 2021 р. – автори).

Винести протидію коронавірусу на стратегічний рівень державного управління урядовця, вочевидь, змусила ситуація з поширенням коронавірусної хвороби та її негативними наслідками у світі й в Україні, яка за рік, що минув від початку пандемії, та в 1-му кварталі поточного року, станом на 31.03.2021, характеризується основними показниками, наведеними в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Порівняльні відомості про поширення коронавірусу та захворюваність на COVID-19 в Україні та світі станом на 31 грудня 2020 року *

№ з/п	Найменування показників щодо коронавірусу	Україна		Світ		+ / – Україна до світових показників (%)
		Кількість випадків (осіб)	У %% до захворівших	Кількість випадків (осіб)	У %% до захворівших	
1.	Виявлено осіб, які захворіли	1064479		84260754		
2.	Одужало осіб	720009	67,6 %	59575401	70,7 %	- 3,1 %
3.	Хворіє осіб	325790	30,7 %	22852314	27,1 %	+ 3,6 %
4.	Летальні випадки (осіб)	18680	1,8 %	1833039	2,2 %	- 0,4 %

* Складено і розраховано авторами за джерелами [4, 9].

З наведених у таблиці 1 даних видно, що за рік, який минув з тих пір, як коронавірус було ідентифіковано (перше повідомлення про це надійшло з міста Ухань КНР 30 грудня 2019 р.), у світі було виявлено понад 84 млн. заражень людей COVID-19, в Україні – більше 1 млн. випадків) При цьому, в Україні дещо гірші, в порівнянні із світовими, показники щодо одужавших (-3,1 %) і тих, хто хворіє (+3,6 %). Практично на рівні середньосвітового показника (менше лише на 0,4%) в Україні було зареєстровано летальних випадків.

У першому кварталі 2021 року, відповідно до оприлюднених ВООЗ і МОЗ України даних, випадки коронавірусної хвороби у світі і в Україні додалися ще. За три місяці цього року: у світі – захворіли 45,0 млн. осіб, одужали 44,7 млн. осіб, зареєстровано 988,8 тис. летальних випадків; в Україні, відповідно, – 609,7 тис. осіб, 593,5 тис. осіб, 14,2 тис. летальних випадків.

При цьому, і в світі, і в Україні в поточному році середньодобові показники щодо коронавірусної хвороби значно погіршилися.

Таблиця 2

**Середньодобові показники поширення COVID-19 в Україні та світі
в 1-му кварталі 2021 р. в порівнянні з 2020-м роком ***

№ з/п	Найменування показників щодо коронавірусу	Середньодобові показники					
		Україна			Світ		
		01.01. – 31.12.2020 р.	01.01. – 31.03.2021 р.	± 2021 р. до 2020 р. (%%)	01.01. – 31.12.2020 р.	01.01. – 31.03.2021 р.	± 2021 р. до 2020 р. (%%)
1.	Виявлено осіб, які захворіли	2908,4	6774,3	+ у 2,3 рази	230220,6	499534,7	+ у 2,2 рази
2.	Одужало осіб	1967,2	6594,1	+ у 3,4 рази	162774,3	496303,2	+ у 3,1 рази
3.	Летальні випадки (осіб)	51,0	157,2	+ у 3,1 рази	5008,3	10986,6	+ у 2,2 рази

* Складено і розраховано авторами за джерелами [10, 11].

Як свідчать результати проведеного аналізу, середньодобові темпи приросту показників щодо коронавірусу в Україні в 1-му кварталі 2021 року,

в порівнянні з 2020 роком, перевищують світові. Найбільше це стосується летальних випадків: якщо в світі вони зросли в 2,2 рази, то в Україні – в 3,1.

Зрозуміло, найгірше – це летальні випадки після інфікування коронавірусом. І тут Україні слід бути готовими до можливих ускладнень. Тим більше, що прогнози щодо розповсюдження коронавірусу в Україні є загрозливими [12]. До того ж, на сьогодні в регіонах України вже фіксують більш складні – заразніші, агресивніші – мутації, які містять у собі ще більшу загрозу для життя і здоров'я людини. Все активніше проявляється ризик повторного зараження. На середину квітня цього року таких випадків зафіксовано близько 1200.

Такий стан справ вимагає від органів державного управління – виконавчої влади, а також місцевого самоврядування, прийняття оперативних й, одночасно, виважених рішень, і вжиття адекватних організаційних та інших заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин, що сприяють поширенню хвороби, посилення протидії поширенню коронавірусу в Україні, захисту населення від цієї хвороби, надійного забезпечення епідемічної безпеки громадян. Це стосується і організації тестування, де Україна, м'яко кажучи, далеко не є лідером. Між тим, від показника зданих на коронавірус тестів напряду залежить показник чисельності виявлених осіб, які інфіковані.

Відмітимо, окреслені проблеми постали не тільки перед органами влади України. Наприклад, серед причин летальних випадків в Італії називається щонайменше три причини [13]:

- 1) країна є однією з найстаріших країн світу за віком населення;
- 2) характерним тут є спосіб життя, орієнтований на «вихід у люди»;
- 3) відсутність дисципліни.

На наш погляд, названі причини, з певним коригуванням, можна поширити і на Україну. Щодо віку населення. За даними Пенсійного фонду України, станом на 1 січня 2021 року тільки офіційних пенсіонерів в країні налічувалося 11,1 млн. осіб (на 1 січня 2020 року – 11,3 млн. осіб). Стосовно

способу життя, наші громадяни також значною мірою орієнтовані на дозвілля за межами свого помешкання, особливо з настанням весняно-літнього періоду. Ну, а відносно дисципліни в умовах карантинних обмежень, то тут за «призові» місця щодо її порушень ми можемо позмагатися не тільки з Італією, а й з багатьма іншими країнами.

Зазначимо, у теорії права термін «дисципліна» (від лат. *disciplina* – учення, виховання) визначається як певний порядок поведінки людей, що забезпечує, згідно з нормативними приписами, узгодженість їх у колективі, в суспільному та державному житті і є однією із форм вияву правопорядку в країні. Серед видів дисципліни – державна, громадська й ін. Ядром дисципліни є законність, що передбачає її зміцнення. Звідси – головна вимога дисципліни. Вона полягає в найсуворішому дотриманні та виконанні законів й інших нормативно-правових актів, індивідуальних розпорядничих актів, що ґрунтуються на законності [14]. У нашому випадку – правових актів, які регулюють протидію коронавірусу.

Саме тому організація протидії поширенню коронавірусної хвороби має бути надійно підтримана нормою права.

За часів незалежності в Україні сформовано правове підґрунтя захисту населення від епідемічної небезпеки. Крім Кодексу цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р. №5403-VI, є чинними закони України: «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. №2801-XII; «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. №4004-XII; «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06 квітня 2000 р. №1645-III; «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05 жовтня 2000 р. №2017-III; «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06 жовтня 2005 р. №2961-IV; «Про екстрену медичну допомогу» від 05 липня 2012 р. №5081-VI; «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19 жовтня 2017 р. №2168-VIII; «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03 грудня 2020 р. №1053-IX та ін.

З поширенням коронавірусу, в Україні значною мірою зміцнене правове підґрунтя захисту населення від епідемічної небезпеки.

Зокрема, були ухвалені та набули чинності закони: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 №530-IX; «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 №539-IX та ін.

Серед іншого, Законом №530-IX від 17.03.2020 посилено кримінальну відповідальність за частиною першою статті 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням» Кримінального кодексу України, а Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено статтею 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей», якою передбачені штрафні санкції правопорушникам від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а посадовим особам – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вже в поточному році в числі прийнятих – Закон «Про внесення зміни до статті 9² Закону України «Про лікарські засоби» щодо державної реєстрації вакцин або інших імунобіологічних препаратів під зобов'язання» від 19.03.2020 №1353-IX. Ним звільнено від відповідальності виробників вакцин та інших препаратів для специфічної профілактики коронавірусної хвороби. 30 березня поточного року, на позачерговому пленарному засіданні, Верховна Рада України ухвалила Закон «Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» №1358-IX.

Як базовий серед профільних законодавчих актів в окресленій сфері, виділимо Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від

06.04.2000 № 1645-III (в останній редакції станом на 23.05.2020). Саме він формує «...правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, встановлює права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб». Але цей Закон, даючи законодавче визначення терміну «епідемія», термін «пандемія» не тлумачить, хоча і згадує його в ст. 3-й. Те саме стосується й інших основних профільних законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини в досліджуваній сфері : Основ законодавства України про охорону здоров'я, КЗЦУ, Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Натомість, ВООЗ розглядає пандемію як поширення епідемії на декілька країн/континентів, розповсюдження нової хвороби в масштабах світу.

Заходи з підвищення рівня епідемічної безпеки запроваджуються також підзаконними актами – постановами, розпорядженнями Уряду, нормативно-правовими актами Міністерства охорони здоров'я України, інших ЦОВВ тощо. До них, в тому числі, належать постанови Кабінету Міністрів України: «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11.03.2020 № 211 (з 12.03.2020 на всій території країни було встановлено карантин); «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 20.05.2020 № 392; «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 22 липня 2020 року № 641 (встановлено рівні епідемічної небезпеки територій – «зелений», «жовтий»,

«помаранчевий», «червоний», а також ознаки визначення регіону із значним поширенням COVID-19).

Одне з останніх рішень, прийнятих на урядовому – стратегічному рівні державного управління: враховуючи епідемічну ситуацію та рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 20.03.2021 (протокол №11), з причини значного поширення коронавірусу (на кінець березня 2021 року в «червоній» зоні опинилися більше 10 регіонів), протокольним рішенням Кабінету Міністрів України від 22.03.2021 (протокол №37) керівники ЦОВВ були зобов'язані вжити заходів «до переведення максимальної кількості працівників на дистанційну роботу».

На регіональному та місцевому рівнях державного управління в існуючій ситуації органи влади спираються на рішення відповідних територіальних комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Нарешті Президентом України 03.04.2021 був підписаний Указ «Про рішення РНБО України від 02.04.2021» щодо Національного плану вакцинопрофілактики гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, до кінця 2021 року» №139/2021. Відповідно до підпункту 1 пункту 1 рішення РНБО від 02.04.2021, затвердженого цим Указом Президента, Кабмін повинен у стислі терміни забезпечити розроблення та затвердження Національного плану вакцинопрофілактики коронавірусної хвороби, маючи на меті, на основі найкращого міжнародного досвіду, не пізніше грудня поточного року, охопити щепленням більшість дорослого населення країни для формування колективного імунітету.

Поки що, на кінець березня (за оприлюдненими даними), в Україні вакциновано 248,7 тис. осіб, з яких лише дві особи отримали повторну ін'єкцію (!). Вважається, за таких темпів вакцинація в Україні буде тривати ще не один рік. Для прикладу, у сусідній Польщі за цей час вакциновано понад 2 млн осіб і до кінця серпня поточного року тут планують вакцинувати

всіх бажаючих. Активно вакцинують своїх громадян інші країни Європи. У світі ж вакцинувалось вже понад 1 млрд. людей.

Зрештою, на сьогодні в Україні напрацьована доволі потужна нормативно-правова база, положення якої спрямовуються на забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, його захист від поширення COVID-19. При цьому, попри існування різних точок зору, значна частина дослідників підтримує обмежувальні безпекові заходи у вигляді карантину, що запроваджуються органами влади в Україні і в інших країнах.

На підтвердження останнього, зокрема, наводяться дані наукових досліджень ще станом на середину 2020 роки про те, «що введення карантину в 11 європейських країнах дозволило уникнути від 21 до 120 тис. смертей» [15, с. 37]. За аналітичними даними Міжнародного центру перспективних досліджень, управлінські рішення органів влади в країнах світу – стосовно реакції на поширення коронавірусу, пов'язуються з посиленням ролі держави і поділяються, в основному, на вжиття наступних груп заходів [16]:

- 1) ізоляція хворих осіб та заражених домогосподарств без запровадження карантину і припинення пересування громадян;
- 2) більш жорсткі, суворі заходи контролю та обмеження – запровадження карантину, обмеження пересування громадян, закриття публічних закладів, навіть до припинення буд-якої ділової або соціальної активності.

Другу групу заходів, за прикладом КНР, та Ізраїлю де показники протидії коронавірусу є позитивними (Ізраїль вже підійшов до досягнення мети з формування колективного імунітету), в більшості, обирають органи влади країн при прийнятті відповідних управлінських рішень.

В Україні органи влади також застосовують, переважно, дві групи заходів – два режими карантину: адаптивний – пом'якшений, його продовжено до 30 червня 2021 року, і жорсткий, так званий нокдаун, що з

2021 року вводиться за окремими регіонами – де встановлено «червоний» рівень епідемічної небезпеки. Ці заходи дають певні позитивні результати.

Посилений режим на всій території країни запроваджувався двічі: 12.03.2020 (з наступним продовженням його терміну) – постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» від 11.03.2020 №211, і з 08.01.2021 до 24.01.2021 – постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 09.12.2020 №1236.

Але залишається важливе питання. Воно стосується дисципліни – неухильного дотримання населенням, суб'єктами підприємницької та іншої господарської діяльності вимог нормативно-правових актів, що стосуються карантину, протиепідемічних обмежень. Цього в Україні поки що не досягнуто, на наш погляд, з двох основних причин.

Перша. Через незнання положень нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в досліджуваній сфері. У цьому випадку варто ще раз наголосити, що знання і дотримання представниками органів влади, суб'єктів підприємницької діяльності, працівниками інших господарюючих структур, населенням вимог профільних законодавчих та інших нормативно-правових актів, власних прав та обов'язків є одним з вирішальних факторів покращення епідемічної ситуації щодо COVID-19. Головне тут – системне проведення роз'яснювальної роботи, в тому числі – і щодо антивірусної пропаганди, з питань, окреслених в чинному законодавстві, перш за все, – в Законі України від 06.04.2000 №1645-III, а також в інших нормативно-правових актах. В ході цієї роботи мають роз'яснюватися їх наступні положення: повноваження органів виконавчої влади; повноваження органів місцевого самоврядування; права та обов'язки громадян та їх об'єднань; права та обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності, інших підприємств, установ і організацій; права та обов'язки осіб,

які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, передбачена законом відповідальність за порушення карантинних обмежень тощо.

Друга причина – це свідоме недотримання вимог чинного законодавства. Останнє стосується і досліджуваної сфери. Для прикладу: за оцінками [17], за період з 12.03 до 11.08.2020, за фактами порушень протиепідемічних обмежень, співробітниками Національної поліції України було складено 21,9 тис. адміністративних протоколів на суму 8,9 млн. грн. За ними сплачено лише 557 тис. грн. або 2,5 % (!) від загальної суми. Стосовно останнього показника, то коментарі тут, як-то кажуть, зайві. За проміжними даними, оприлюдненими Національною поліцією України [18], з початку карантину, станом на вересень 2020 року, тільки адміністративних протоколів за статтею 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей» КУпАП було складено 28,7 тис. З них на керівників торгових і розважальних закладів, закладів харчування, в тому числі закладів, які працювали після опівночі, складено понад 3,6 тис. адмінпротоколів (12,5% від загальної кількості складених). Загальна сума штрафів, накладених на порушників склала 11,5 млн грн. Про те ж саме свідчать і дані по місту Київ. Так, 02.10.2020, під час онлайн прес-конференції [20], Київський міський голова повідомив, що тільки за попередній тиждень, за результатами перевірки уповноваженими особами 350 суб'єктів підприємницької діяльності столиці (торговельні об'єкти, ринки, ресторани, кафе) на порушників протиепідемічних обмежень було складено 54 адмінпротоколи (15,4% від перевірених).

Таких прикладів достатньо і в інших регіонах. У 2021-му році ситуація в суспільстві з дисципліною щодо дотримання карантинних правил на краще не змінилася. Це підтверджує і рейд, проведений працівниками Національної поліції 17.04.2021 в місті Київ, коли за добу, як повідомлено, за результатами перевірки 553 закладів і місць харчування та розваг, було складено 250 адміністративних протоколів на відвідувачів в 5 – на підприємців. Тому ще раз підкреслимо, важливу роль в протидії епідемічній небезпеці та організації

захисту населення відіграє правова складова, що передбачає відповідальність за порушення встановлених карантинних правил.

В Україні передбачені такі санкції за порушення карантинних правил:

- 1) за ст. 325 Кримінального кодексу України:
 - штраф від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк (за ч. 1 ст. 325);
 - позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років (за ч. 2 ст. 325);
- 2) за ст. 44³ КУпАП:
 - накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (за ч. 1 ст. 44);
 - накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (за ч. 2 ст. 44).

Для довідки: в юридичній практиці України з 1 січня 2021 року при застосуванні норм кримінального чи адміністративного права, сума неоподаткованого мінімуму доходів громадян становить 1135 грн. – 50% від встановленого прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Як приклад ще раз згадаємо Італію, де ситуація з поширенням коронавірусу є також складною. Для порушників карантину в цій країні передбачена така відповідальність [16]:

- 1) штраф у розмір 206 євро або три місяці позбавлення волі;
- 2) від одного до шести років позбавлення волі – за неправдиві дані щодо причин переміщення особи поза карантинною зоною;
- 3) до двадцяти одного року обмеження волі – за порушення карантину інфікованою особою.

І суди в Італії працюють.

Нижче зупинимось на сфері економіки.

За рік пандемії, що минув, згідно з оприлюдненими статистичними даними, ВВП України зменшився майже на 4,2 %, тільки туристична галузь країни втратила близько 6 млрд грн., втрати потенційного добробуту кожного з наших громадян становили близько 8 %, а смертність перевищила народжуваність у 2 рази. За кордоном, крім КНР, яка ефективно долає коронавірусну хворобу, негативні тенденції в економіці відмічаються в Європі та в інших країнах світу. За даними Євростату, в 2020 році економіка Євросони скоротилася на 6,8 %. Зокрема, у Великій Британії зафіксовано її падіння, що вважається найбільшим з 1709 року.

Далі виокремимо ті аспекти вітчизняної економіки, що пов'язані з протидією поширенню корона вірусу і стосуються підприємницької та іншої господарської діяльності в Україні.

Відмітимо неоднозначність сприйняття жорстких карантинних заходів певними верствами суспільства. Перш за все зазначене стосується представників мікро-, малого та середнього бізнесу, які демонструють протестні настрої. До речі, таке відбувається не тільки в Україні. Так, за інформаційними повідомленнями, у столиці Австрії – Відні, де діючий жорсткий карантин у січні поточного року Уряд країни продовжував, підприємці вийшли на протести. Такі акції відбуваються і в інших країнах. Вони відомі і широко висвітлюються засобами масової інформації.

Головна причина цих протестних акцій – позбавлення органами влади економічної активності суб'єктів підприємницької та іншої господарської діяльності, що загрожує їхньому бізнесу.

Вітчизняний Закон – стаття 42 «Підприємництво як вид господарської діяльності» Господарського кодексу України, визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Вважаємо, саме останнє – мета одержання прибутку, ставить бізнес перед вибором між необхідністю виконання соціальних обов'язків й одержанням прибутку, і не завжди на користь першого. Сьогодні – це одна з головних обставин, що спонукає свідомо порушувати протиепідемічні обмеження.

Тут, незважаючи на існуючі в теорії різні, в тому числі протилежні думки [20], все ж варто згадати автора політичної економії К. Маркса (05.05.1818 – 14.03.1883). Він вважав економіку – базисом, на який спирається будь-яка політична форма державного правління, і що політику держави визначає рівень розвитку її економіки, економічних відносин.

Таким чином, головна обставина, яка впливає на поведінку суб'єктів підприємницької та іншої господарської діяльності, спонукаючи їх до порушень протиепідемічних обмежень, має економічне забарвлення – це реально існуюча небезпека взагалі втратити свій бізнес.

Як свідчить підприємницька практика останнього періоду, зазначене особливо стосується мікро- та малого бізнесу. Свою фінансову підтримку їм має гарантувати держава. Певні заходи за цим напрямом державою вживаються. Але одноразова допомога підприємцям у 8 тис. грн., запропонована нещодавно державою відповідно до Закону України від 30.03.2021 №1358-IX, – чи достатньо цього? Це при тому, що за оприлюдненими Урядом та Міністерством фінансів України даними, станом ще на середину вересня 2020 року, загальна сума Фонду боротьби з COVID-19 становила 66 млрд. грн. Але на допомогу дітям підприємців, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, було виділено лише 1,1 млрд. грн. (1,7 % від загальної суми). Багато це чи мало? Якщо порівняти з 35 млрд. грн., виділеними в той період з Фонду на будівництво та ремонт доріг (53,0 % від загальної суми), то зовсім небагато.

Окреслимо ще морально-етичний аспект проблеми. На жаль, про не зовсім «теплий» прийом наших громадян, які повернулися 20.02.2020 з міста Ухань КНР, знають за межами нашої держави і дають цьому негативну

оцінку. Мова йде про їх розміщення на обсервацію в Медичному центрі Національної гвардії України в Нових Санжарах на Полтавщині, що супроводжувалося безладами. Наприклад, в тій же Італії добре пам'ятають, «... що сталося в Україні, коли приїхав автобус з евакуйованими з Китаю, – його закидали камінням», при цьому наголошується, що для італійців «... немає проблеми хворих поруч» [14]. Зазначене нам варто взяти до уваги.

Висновки. Вжиті в Україні організаційні та правові заходи спрямовуються на підтримку і захист населення від епідемічної небезпеки пандемічного характеру. Але їх результати поки що не повною мірою забезпечують безпеку життєдіяльності і захист громадян. У цих умовах обмежувальні карантинні заходи повинні з розумінням сприйматися населенням. У зворотному випадку, в разі порушення карантинних правил і обмежень, мають результативно працювати правоохоронна і судова системи держави. Умовою досягнення позитивного результату в протидії поширенню COVID-19 та захисту в цій ситуації населення України є також належна організація та реалізація безпекових заходів у досліджуваній сфері органами державного управління і місцевого самоврядування. Зниженню рівня небезпеки поширення коронавірусної хвороби в Україні буде сприяти виконання в повному обсязі, рекомендацій ЄС, ВООЗ і МОЗ України, урядових програм, у тому числі – фінансових, забезпечення ефективного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, системи державної підтримки охорони здоров'я, суб'єктів підприємницької та іншої господарської діяльності, загалом – підвищення рівня дисципліни в суспільстві. Має бути реально забезпечений на практиці принцип невідворотності покарання – притягнення осіб, винних у порушеннях карантинних заходів, протиепідемічних обмежень, до передбаченої законом відповідальності, яку було б доцільно посилити. Варто доповнити профільні закони України законодавчим визначенням поняття «пандемія», з урахуванням вітчизняних особливостей її прояву та організації протидії поширенню на прикладі коронавірусної хвороби. Обґрунтування останньої

пропозиції може бути одним із напрямів подальших наукових розробок досліджуваної проблеми.

Список використаних джерел

1. Долгий А.О. Організаційно-управлінські та економічні аспекти забезпечення безпеки населення в умовах протидії поширенню коронавірусної хвороби в Україні. Scientific and pedagogic internship «Innovative Educational Technologies: European Experience and its Application in Internship in Economics and Management» : Internship proceedings, January 20 – 31, 2021. Kielce, Poland: Konsorcjum Naukowo-Edukacyjne, 2021. P. 50 – 54 (176 pages).
2. Беляєва С. С., Куракін О. Б., Бишовець Л. Г. Організаційно-економічні аспекти якості послуг готелів і закладів розміщення під час пандемії на COVID-19. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2020. Випуск 57. С. 54–63; Вагнер І. М., Демко І. І. Вплив COVID-19 на економічний розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 1 (37). С. 59–66;
3. Гудіма Тетяна. Економіко-правові особливості реалізації грошово-кредитної політики в кризовий період (на прикладі пандемії COVID-19). *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 70–75;
4. Долбнєва Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 20–26.
5. Шевчук О.М. COVID-19 як загроза національній безпеці України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №1. С. 212 (с. 210 – 212).
6. Мамчур В.А., Ірклієнко І.С. Економічні оцінки впливу COVID-19 на розвиток фермерських господарств. *Економіка АПК*. 2020. №6 – С 76.
7. Жаліло А.Я., Ковалівська С.В., Филипенко А.О., Химинець В.В., Головка А.А. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. *Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень*. 2020. С. 29.
8. Вагнер І.М., Демко І.І. Вплив COVID-19 на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. №1 (37). С. 65.
9. Все про коронавірус: інформаційна довідка щодо питань, пов'язаних з коронавірусом COVID-19 станом на 15 лютого 2021 року URL: <https://ukc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/1613408422-8692.pdf>
10. Статистика. Новини. Міністерство охорони здоров'я України URL: <https://moz.gov.ua/>

11. Коронавірус COVID-19: загальна статистика. ТОВ «МінфінМедіа». URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/>
12. Галицький В.А. Весняна хвиля COVID-19 буде значно вища і стрімкіша, ніж осіння, та може стати національною катастрофою. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=7580>
13. Пригорова Ольга. Коронавірус в Італії: система охорони здоров'я на межі колапсу. URL: https://rus.lb.ua/society/2020/03/09/452031_koronavirus_italii_sistema.html
14. Шестопалова Л.М. Поняття і види дисципліни. *Теорія права та держави* URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Edu/ForStudents/TheoryLawState/Law/Discipline/Discipline.html>
15. Комісаренко С. В. Полювання вчених на коронавірус SARS-CoV-2, що викликає COVID-19: наукові стратегії подолання пандемії. *Вісник НАН України*. 2020. № 8. С. 29–71.
16. Як борються з COVID-19 у світі: варіанти урядових рішень. Аналітична записка Міжнародного центру аналітичних досліджень щодо світового досвіду впровадження заходів з метою подолання епідемії нового коронавірусу та мінімізації негативних соціально-економічних наслідків: URL: <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/>
17. Дейна Анастасія. Скільки штрафів українцям виписали за порушення карантину. *TheVillage Україна*. URL: <https://www.the-village.com.ua/>
18. Штрафи через карантин: у поліції назвали число українців-порушників. URL: <https://ukraina24.segodnya.ua/ua/obshestvo-news/4338-skolko-ukraincev-oshtrafovali-iz-za-karantina-v-policii-raskryli-dannye>
19. Минулого тижня у столиці склали 54 штрафи за порушення карантину. *KyivMedia*. URL: <https://kyiv.media/news/mynulogo-tyzhnya-u-stolyczi-sklaly-54-shtrafiv-za-porushennya-karantynu>
20. Еременко Елена. Политика всегда определяет экономику. URL: <http://worldcrisis.ru/crisis/2620731>

References

1. Dolhyi A.O. Orhanizatsiino-upravlinski ta ekonomichni aspekty zabezpechennia bezpeky naselennia v umovakh protydii poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby v Ukraini. Scientific and pedagogic internship «Innovative Educational Technologies: European Experience and its Application in Internship in Economics and Management» : Internship proceedings, January

20 – 31, 2021. Kielce, Poland: Konsorcjum Naukowo-Edukacyjne, 2021. P. 50 – 54 (176 pages).

2. Bieliaieva S. S., Kurakin O. B., Byshovets L. H. Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty yakosti posluh hoteliv i zakladiv rozmishchennia pid chas pandemii na COVID-19. Zbirnyk naukovykh prats ChDTU. Serii: Ekonomichni nauky. 2020. Vypusk 57. S. 54–63; Vahner I. M., Demko I. I. Vplyv COVID-19 na ekonomichni rozvytok maloho ta serednoho biznesu v Ukraini. Visnyk Universytetu bankivskoi spravy. 2020. № 1 (37). S. 59–66;

3. Hudima Tetiana. Ekonomiko-pravovi osoblyvosti realizatsii hroshovo-kredytnei polityky v kryzovyi period (na prykladi pandemii COVID-19). Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2020. № 4. S. 70–75;

4. Dolbnieva D. V. Vplyv COVID-19 na ekonomiku krain svitu. Problemy ekonomiky. 2020. № 1 (43). S. 20–26 ta in.

5. Shevchuk O.M. COVID-19 yak zahroza natsionalnii bezpetsi Ukrainy. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2021. №1. S. 212 (s. 210 – 212).

6. Mamchur V.A., Irkliienko I.S. Ekonomichni otsinky vplyvu COVID-19 na rozvytok fermerskykh hospodarstv. Ekonomika APK. 2020. №6 – S 76.

7. Zhalilo A.Ia., Kovalivska S.V., Fylypenko A.O., Khymynets V.V., Holovka A.A. Shchodo rozvytku turyzmu v Ukraini v umovakh pidvyshchenykh epidemichnykh ryzykiv. Analitychna zapyska Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen. 2020. S. 29.

8. Vahner I.M., Demko I.I. Vplyv COVID-19 na rozvytok maloho ta serednoho biznesu v Ukraini. Visnyk Universytetu bankivskoi spravy. 2020. №1 (37). S. 65.

9. Vse pro koronavirus: informatsiina dovidka shchodo pytan, poviazanykh z koronavirusom COVID-19 stanom na 15 liutoho 2021 roku URL: <https://ukc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/1613408422-8692.pdf>

10. Statystyka. Novyny. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy URL: <https://moz.gov.ua/>

11. Koronavirus COVID-19: zahalna statystyka. TOV «MinfinMedia». URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/>

12. Halytskyi V.A. Vesniana khvyliia COVID-19 bude znachno vyshcha i strimkisha, nizh osinnia, ta mozhe staty natsionalnoiu katastrofoiu. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=7580>

13. Pryhorova Olha. Koronavirus v Italii: systema okhorony zdorovia na mezhi kolapsu. URL:https://rus.lb.ua/society/2020/03/09/452031_koronavirus_italii_sistema.html

14. Shestopalova L.M. Poniattia i vydy dystsypliny. Teoriia prava ta derzhavy URL:<https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Edu/ForStudents/>

TheoryLawState/Law/Discipline/Discipline.html

15. Komisarenko S. V. Poliuvannia vchenykh na koronavirus SARS-CoV-2, shcho vyklykaie COVID-19: naukovy stratehii podolannia pandemii. Visnyk NAN Ukrainy. 2020. № 8. S. 29–71.

16. Iak boriutsia z COVID-19 u sviti: varianty uriadovykh rishen. Analitychna zapyska Mizhnarodnoho tsentru analitychnykh doslidzhen shchodo svitovoho dosvidu vprovadzhennia zakhodiv z metoiu podolannia epidemii novoho koronavirusu ta minimizatsii nehatyvnykh sotsialno-ekonomichnykh naslidkiv: URL: <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/>

17. Deina Anastasiia. Skilky shtrafiv ukrainsiam vypysaly za porushennia karantynu. TheVillage Ukraina. URL:<https://www.the-village.com.ua/>

18. Shtrafy cherez karantyn: u politsii nazvaly chyslo ukrainsiv-porushnykiv. URL: <https://ukraina24.segodnya.ua/ua/obshestvo-news/4338-skolko-ukraincev-oshtrafovali-iz-za-karantina-v-policii-raskryli-dannye>

19. Mynuloho tyzhnia u stolytsi sklaly 54 shtrafy za porushennia karantynu. KyivMedia. URL:<https://kyiv.media/news/mynulogo-tyzhnya-u-stolyczi-sklaly-54-shtrafiv-za-porushennya-karantynu>

20. Eremenko Elena. Polytyka vsehda opredeliaet ekonomyku. URL:<http://worldcrisis.ru/crisis/2620731>

Долгий Олександр Андрійович (ORCID ID 0000-0002-1519-3066) – доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник Науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (м. Київ);

Долгий Андрій Олександрович (ORCID ID 0000-0002-1241-7917) – кандидат економічних наук, провідний інженер сектору майнової політики Філії «Пасажирська компанія» Акціонерного товариства «Українська залізниця» м. Київ);

Андрієнко Микола Васильович (ORCID ID 0000-0002-9222-4831) – доктор наук з державного управління, доцент, начальник Науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (м. Київ);

Сидоренко Олексій Миколайович (ORCID ID 0000-0001-8394-9972) – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпін).